

→ **Эътироз:**

1. Имом Муслим Товусдан деб чиқарган ҳадисда Товус айтади: “Ибн Аббосга икки қадам устига иқъо қилиш тўғрисида айтдик. «У суннатдир», деди. «Бизлар уни кишига жафо, деб биламиз», дедик. Ибн Аббос: «Йўқ, у Набийингиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатидир», деди.

2. Абдурраззоқ чиқарган ҳадисда Ибн Товус отасидан ривоят қилади. У Ибн Умар, Ибн Зубайр ва Ибн Аббос розияллоҳу анҳумларнинг иқъо қилганларини кўрган экан. Бунинг санади саҳиҳдир. “Осорус Сунан” да ҳам келтирилган. 1/118.

Ҳофиз “Талхис” да айтади: “Байҳақий Ибн Умар розияллоҳу анҳумодан ривоят қилиб келтиради. У қачон биринчи саждадан бошини кўтарса бармоқлари атрофига ўтирар ва: “Бу суннатдир”, дерди. Бу борада Ибн Умар ва Ибн Аббос розияллоҳу анҳумолардан уларнинг иқъо қилганлари ривоят қилинган. Товус айтади: “Убодалаларнинг иқъо қилганларини кўрдим”. Барчасининг санади саҳиҳдир.

(Убодала деганда муҳаддислар исмлари Абдуллоҳ бўлган тўртта машҳур саҳобаларни назарда тутишади. Улар Абдуллоҳ ибн Аббос, Абдуллоҳ ибн Умар, Абдуллоҳ ибн Амр ибн Осс ва Абдуллоҳ ибн Зубайр розияллоҳу анҳумлардир. Имом Аҳмад роҳматуллоҳи алайҳ шу гапни айтганда: “Абдуллоҳ ибн Масъудчи?” дейилди. “У Убодалалардан эмас”, деди. Чунки Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу бошқа Абдуллоҳлардан олдинроқ вафот топди. Муҳаддислар кўпроқ ўз илмларида юқорида саналган тўртта Абдуллоҳлардан ҳужжат олишди. Шунинг учун ҳам Имом Аҳмад роҳматуллоҳи алайҳ шу гапни айтган. Лекин ҳанафийлар наздида Убодала калимаси мутлақ ишлатилса бундан Абдуллоҳ ибн Аббос, Абдуллоҳ ибн Умар, Абдуллоҳ ибн Масъуд ва Абдуллоҳ ибн Зубайр розияллоҳу анҳумлар назарда тутилади. Буни Айний “Ҳидоя”нинг шарҳи “Биноя” да зикр қилган. Демак Товуснинг Убодала деганидан муҳаддисларнинг таърифидаги Абдуллоҳларни тушунамиз. Валлоҳу Аълам. Таржимон).

Ушбу ҳадислар биз келтирган далилларга эътироз сифатида далил қилинади. Бунга қуйидагича жавоб берамиз:

Бу ҳадисларнинг барчасини жамлаган уламолар турли фикрга боришган.

Хаттобий ва Мовардийлар иқъонинг насх бўлганини қувватлашган. Уларнинг фикрича иқъодан қайтарилган маънодаги ҳадис Ибн Аббос розияллоҳу анҳумога етмаган бўлса керак.

Байҳақий бу икки хил маънодаги ҳадисларни жамлаб шундай дейди: “Иқъо икки хил бўлади:

Биринчиси думбасини товонларига қўяди ва тиззалари ерда бўлади. Бу Ибн Аббос розияллоҳу анҳумо ривоят қилган ва Убодалалар қилган амалдир. Шофеъий Бувайтийга икки сажда орасида шундай иқъо қилишни мустаҳаб дея ёздирган. Лекин тўғриси оёқни тўшаш афзалдир. Чунки бу борада ривоятлар кўп келган. Шу билан бирга намозхон учун бу қулай ва намоз кўринишида чиройлироқдир.

Иккинчиси думбани ва икки қўлни ерга қўйиб болдирларни тик қилиб ўтириш бўлиб, ҳадисларда макруҳлиги ривоят қилинган иқъо шудир”. Бу фикрга Ибн Салоҳ ва Нававийлар ҳам эргашишган ва насхни даъво қилганларни инкор қилишиб: “Ҳадислар орасидаги тарихни билмай ва уларни жамламай қандай қилиб насх собит бўлиши мумкин?” дейишган. Ибн Ҳажар, “Ат-Талхисул Ҳабир”, 1/98,99.

Шунингдек, ушбу жамлашга бизнинг асҳобларимиздан Ибн Ҳумом ва бошқалар ҳам моил бўлишган.

Натижа:

Иккинчи маънодаги иқъонинг макруҳлиги борасида ихтилоф йўқ. Биринчи маънодаги иқъо борасида эса ихтилоф мавжуд. Ибн Аббос розияллоҳу анҳумо буни суннат деган бўлса, Самура ва Ибн Умар розияллоҳу анҳумлар буни суннат эмас дейишган. Байҳақийнинг Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан қилган ривоятидаги иқъонинг суннат дейилиши, узрли ҳолда шундай ўтиришга рухсат, яъни суннатда бунга рухсат берилган маъносидадир. Имом Молик ва Муҳаммад ибн Ҳасан роҳматуллоҳи алайҳимлардан ривоят қилинган асар ҳам шунга далолат қилади. Ибн Умар розияллоҳу анҳумо икки сажда орасида оёғининг устида ўтира олмаётганини очиқ зикр қилган эди. Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинган асарни ҳам шунга ҳамл қиламиз. Шунда насх бўлган деган сўзга ҳожат қолмайди. Балки ривоятлар орасини энг яхши кўринишда жамлаган бўламиз. Валлоҳу Аълам.